

dopis redakci

OSTRAVSKÁ PSYCHIATRIE DNES A ZÍTRA

Zdraví a vzdělanost národa jsou základní atributy jeho dalšího rozvoje. Nedávná pandemie covidu ukázala, jak důležité je nejen zdraví tělesné, ale také psychické. U řady lidí a dětí, doposud bez psychických problémů, se v průběhu nucené izolace objevily psychické potíže, které mohou přetrvávat. Doba covidová paradoxně pozici psychiatrie jako oboru posílila. Nejen odborná, ale také laická veřejnost si uvědomila, jak podstatnou roli psychika v naší společnosti hraje. Tato situace vedla ke zviditelnění oboru, poukázala na jeho důležitost. Přispěla k tomu také snaha o reformu psychiatrické péče, jejíž financování z evropských fondů vedlo ke vzniku několika málo nových psychiatrických zařízení, inovaci stávajících a vzniku několika desítek center duševního zdraví. Vzhledem k turbulentní době, ve které se dnes naše společnost nachází, ušla větší pozornosti odborné veřejnosti informace o vzniku nového moderního pavilonu psychiatrie ve Fakultní nemocnici Ostrava (FNO), který současně poskytuje zázemí pro vznik budoucí psychiatrické kliniky.

KRÁTKÁ EXKURZE DO HISTORIE

Ostravská univerzita (OSU) patří k našim nejmladším univerzitám. Její založení 28. září 1991 na půdorysu bývalé pedagogické fakulty rozšířené o přírodovědeckou a filozofickou fakultu bylo významným historickým milníkem pro Ostravu i celý kraj. Univerzita se stala novou příležitostí pro celé Ostravsko a město Ostrava již dávno není černou industriální metropolí.

V roce 1993 byla na OSU založena Zdravotně sociální fakulta (ZSF), cíleně zaměřená na vzdělávání absolventů pro zdravotnické a sociální profese. V dubnu 2010 udělila Akreditační komise Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy akreditaci oboru všeobecné lékařství a v září 2010 byla ZSF přejmenována na Lékařskou fakultu (LF). Tento akt měl i své odpůrce z řad představitelů jiných LF, kteří namítali, že fakulta nemá dost kvalifikovaných učitelů a habilitovaných pracovníků pro vedení všech oborů. V této souvislosti je si však nutné uvědomit, že vznik každé nové univerzity a jejich fakult spočívá zpočátku na externí pracovníky, než si vychová

své vlastní akademiky. Nedostatečné personální zabezpečení bylo také zásadním důvodem dočasného pozastavení akreditace LF OSU pro magisterský obor všeobecného lékařství. Vedení fakulty v úzké spolupráci s Fakultní nemocnicí Ostrava (FNO) situaci vyřešilo a v dubnu 2021 byla akreditace obnovena.

AKTUÁLNÍ POZICE LÉKAŘSKÉ FAKULTY OSTRAVSKÉ UNIVERZITY

LF OU je nejmladší LF v České republice. I když se nachází ve třetím největším městě Česka, je fakultou nejmenší, což umožňuje výrazně individuální přístup při studiu s důrazem na modernizaci. Vzniklo zde nové simulační centrum pro nácvik praktických zručností a dovedností v krizových, vzácně se vyskytujících situacích. V návaznosti na koncepci zdravotnického výzkumu do roku 2030 bylo otevřeno Centrum zdravotnického výzkumu pod vedením proděkana profesora Školoudíka zahrnující řadu center včetně Centra klinických neurověd. Všechny tyto aktivity vedly k nárůstu zájmu o studium na LF OU napříč všemi studijními programy. Na Ostravské univerzitě dnes studuje 10 000 studentů, z toho 1000 na LF a 1700 studentů ve 27 studijních programech.

PROBLEMATIKA PSYCHIATRIE

Na pozadí těchto událostí byla vyvíjena soustavná snaha posílit psychiatrii v ostravském regionu, který má svá specifika díky složení obyvatel a geografické pozici. Od počátku vzniku LF OU byla psychiatrie spojena s neurologií v rámci Katedry neurologie a psychiatrie (KNP) a později s rozšířením o neurochirurgickou kliniku do Katedry klinických neurověd. V této souvislosti si připomeňme, že neurologie a psychiatrie dlouho představovaly jeden obor a jejich rozdělení nastalo v ČR až r. 1957. Užší propojení zůstává v některých částech světa i nadále. Vývoj potvrdil, že spojení je logické, oba obory sdílejí moderní metody zobrazování mozku a některé léčebné postupy od psychofarmak po stimulační metody.

Rozvíjí se interdisciplinární obor neuropsychiatrie. V ČR se problematice neuropsychiatrie věnuje odborná společnost Neuropsychiatrické fórum. V roce 2014 vznikla v Praze historicky první neuropsychiatrická klinika v ČR, zaměřená na diagnostiku, léčbu a prevenci neuropsychiatrických nemocí.

Psychiatrické oddělení ve FNO od počátku disponovalo malým počtem lůžek a rozsáhlejší ambulanti složkou. Postupně se stával nedostatek akutních psychiatrických lůžek problematictější. Toto si vedení FNO uvědomovalo a zvýšení počtu akutních lůžek včetně lůžek vyčleněných pro závažné psychické stavy, které zatím bylo nutno hospitalizovat v psychiatrické nemocnici v Opavě, se stalo prioritou. Díky současně probíhající reformě psychiatrické péče a evropským dotacím (IROP) se podařilo vybudovat nový psychiatrický pavilon. Tento, v současnosti jeden z nejmodernějších psychiatrických pavilonů v ČR, byl slavnostně otevřen koncem r. 2022 s perspektivou vzniku samostatné psychiatrické kliniky.

NOVÝ PSYCHIATRICKÝ PAVILON

Nový pavilon disponuje celkově třemi lůžkovými stanicemi pro dospělé. Každá má kapacitu 22 lůžek, rozdělených do 9 dvoulůžkových a 4 jednolůžkových pokojů pro těžší stavy, čímž se **počet psychiatrických lůžek téměř ztrojnásobil**. Všechny pokoje mají vlastní příslušenství, jsou vybaveny televizorem a vstup do pokojů i přístup do úložných prostor je omezen elektronickým otevíracím systémem pro konkrétního pacienta. Všechny stanice jsou koedukované, přijímat je možné také pacienty ve věku od 15 do 18 let. Stanice jsou vybaveny jídelnou, společenskou a terapeutickou místností a ergoterapeutickou pracovnou. K dispozici jsou ambulance a ordinace psychiatrů a psychologů, atrium pro pacienty se speciální péčí, škola a hřiště v areálu pro dětské pacienty. **Kromě centra duševního zdraví pro děti zde byl otevřen také první denní stacionář pro mladší školní děti ve věku šest až dvanáct let a představuje tak nejkomplexnější ambulantní pracoviště dětské a dorostové psychiatrie v ČR.**

Z moderních léčebných metod vlastní ostravské psychiatrické oddělení přístroj pro provádění transkraniální magnetické stimulace a zařadilo se k několika málo psychiatrickým pracovištím v republice, která tuto léčbu i na ambulantní bázi provádějí. Výzkumným účelům slouží ultrazvukový přístroj pro transkraniální ultrasonografii vybavený možností fúze obrazu se skeny magnetické rezonance, rozšiřující možnosti zobrazení.

Osmdesát procent financí na stavbu pavilonu poskytla Evropská unie, o patnáct procent financí se postaral státní rozpočet. Samotná stavba psychiatrického pavilonu

trvala 2,5 roku a náklady na výstavbu činily 396 milionů korun. Celková hodnota investice s vybavením je 503 milionů Kč včetně DPH. Ani v koronavirovém lockdownu se stavba nezastavila. Psychiatrický pavilon má jedno z nejlepších zabezpečení, vybudované podle doporučení Joint Commission International (JCI), která zdravotnickým zařízením uděluje mezinárodně platnou prestižní akreditaci.

PLÁNOVANÝ VZNIK PSYCHIATRICKÉ KLINIKY

Ostravská psychiatrická klinika bude zřejmě poslední na řadu dalších let. Psychiatrie nadále náleží ke specializacím, které mají klinik nejméně. Kromě Karlovy univerzity (1. a 3. LF a dětská psychiatrická klinika 2. LF v Praze, dále LF v Hradci Králové a Plzni) mají svoje samostatné psychiatrické kliniky LF Masarykova univerzita v Brně a Palackého v Olomouci. Úlohou klinik fakultních nemocnic je nejen špičková zdravotní péče, protože se zde díky technickému vybavení a personálnímu zázemí kumulují problematictí a farmakorezistentní pacienti, ale také vědecko-výzkumná a pedagogická činnost. FNO byla první nemocnicí v ČR, ve které bylo zavedeno terapeutické monitorování léků (TDM) jako rutinní výkon. Dlouhodobá spolupráce psychiatrického oddělení s oddělením klinické farmakologie vedla k několika mezinárodním publikacím a řada originálních dat z této oblasti čeká na zpracování a publikaci. Postavení psychiatrie v rámci nemocnice, fakulty a města bylo a je tradičně velmi dobré.

VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ PRO NELÉKAŘSKÉ ZDRAVOTNICKÉ PRACOVNÍKY V OŠETŘOVATELSKÉ PÉČI V PSYCHIATRII

LF OU má i další prvenství – poprvé v ČR zde byl otevřen navazující magisterský program ošetřovatelství se specializací v psychiatrii a již vyšli první absolventi. Tato situace není náhodná a má své historické pozadí. Jak již bylo uvedeno, vzniku LF předcházela existence ZFS. Historie nám ukazuje, jak velký význam má ošetřovatelství zvláště za krizových a válečných podmínek. Za zakladatelku ošetřovatelství jako vědy je považována Florence Nightingalová. Založila první zdravotnickou školu pro dívky a ovlivnila zdravotní péči 19. a 20. století v celém světě.

Vysokoškolské vzdělávání všeobecných sester, včetně sester psychiatrických, je běžné v řadě evropských zemí. Je také doporučené Evropskou asociací psychiatrických

sester Horatio. Absolventi jsou většinou lidry v oboru a pomáhají prosazovat potřebné změny. Podmínkou k přijetí na vysokou školu je ukončené středoškolské vzdělání. Vysokoškolský zákon neumožňuje regulovat vstup na vysokou školu absolvováním konkrétního typu střední školy. Nabízí se otázka, zda to je správné, i když tento trend je zřejmý i v jiných oblastech našeho života včetně politického dění. V praxi se potvrzuje, že studenti středních zdravotnických škol jsou více orientovaní v ošetrovatelské problematice, vědí, co obor ošetrovatelství obnáší, a chtějí si dále prohlubovat své znalosti. Studenti nastupující ze všeobecných středních škol se musejí vyrovnat s náročností profese, mají však výhodu lepších dovedností v učení.

Psychiatrická sekce České asociace sester (ČAS) průběžně předkládá návrhy směřující k posilování kompetencí psychiatrických sester. Součástí těchto návrhů je také snaha o možnost provádět **některé výkony bez indikace lékaře a rozšířit kompetence sester v rámci psychoterapeutické péče**. První kontakt v různých typech služeb může být zajištěn psychiatrickou sestrou, bez nutnosti přítomnosti psychiatra (krizové centrum, ambulance, komunitní služby nebo i konziliární vyšetření v rámci nemocnice) a zahrnuje širokou škálu intervencí včetně posouzení psychického stavu, zhodnocení potenciálních rizik, poskytnutí akutní podpory v krizi. Nyní pojišťovny vyžadují, aby byla činnost sestry předem indikována lékařem, což je ve výše uvedeném kontextu nelogické. V současné době je připraven návrh novely zákona č. 48/1997, který toto reflektuje a rozšiřuje možnost indikace i pro sestry specialistky. Na tomto panuje shoda odborných společností. Nepochybně je tento krok v dlouhodobém horizontu ekonomicky výhodný.

Vysokoškolsky vzdělané psychiatrické sestry mohou sehrát významnou roli v reformě psychiatrické péče v ČR. Cílem reformy je zredukovat počty lůžek v psychiatrických nemocnicích a umožnit stabilizovaným, úspěšně léčeným nemocným se závažnými psychickými poruchami žít ve společnosti, mimo zdi psychiatrických nemocnic. Psychiatrická sekce ČAS se již v roce 2011 aktivně přihlásila ke spolupráci na 1. revizi koncepcie oboru psychiatrie předložené Psychiatrickou společností. Reforma je koordinována Ministerstvem zdravotnictví a garantována představiteli odborné psychiatrické společnosti. Aby však reforma byla dlouhodobě životaschopná, je nutné hledat vhodné propojení zdravotních a sociálních služeb. S rozvojem nových služeb komunitního charakteru souvisí dále adekvátní personální zabezpečení (přesun části profesionálů ze stávajících nemocnic, zajištění odborné přípravy nejen psychiatrických sester, ale také sociálních pracovníků, klinických psychologů a dalších nelékařských povolání).

Od společnosti se očekává porozumění, tolerance a spolupráce, musíme si však uvědomit, že změna způsobu myšlení ve vztahu k duševně nemocným je záležitost dlouhodobá a potrvá mnohem déle než jedno programové období EU. Peníze z evropských strukturálních fondů sehrály důležitou roli při nastartování reformních snah a v blízké budoucnosti bude nutné zafinancovat další fáze reformy, kdy lze očekávat, že náklady na psychiatrickou péči budou narůstat. Zda si tento velkorysý přístup bez evropských strukturálních fondů budeme moci dovolit, ukáže budoucnost, nicméně myšlenka umožnit žít i dlouhodobě psychicky nemocným mimo zdi psychiatrických léčeb a zapojit je v rámci možností do běžného života zde již zůstane.

Eva Češková^{1,2,3}

¹Psychiatrická klinika LF MU a FN Brno

²KPN LF University Ostrava

³Odd. psychiatrie FN Ostrava

eva.ceskova@gmail.com

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

s potěšením Vám oznamujeme, že ve dnech **18.–20. dubna 2024 se v Psychiatrické nemocnici Jihlava bude konat tradiční sympozium biologické psychiatrie**. Bude zaměřeno na biologické markery a psychofarmakoterapii duševních poruch. Přednesena budou pouze vyžádaná sdělení. Přihlášku Vám zašleme obratem na vyžádání na adrese hosak@lfhk.cuni.cz

Na Vaši účast se těší

Výbor Společnosti pro biologickou psychiatrii
Výbor Sekce biologické psychiatrie PS ČLS JEP